

”לשנה הבאה בירושלים” בהגדה של פסח

Rabbi Moshe Shulman

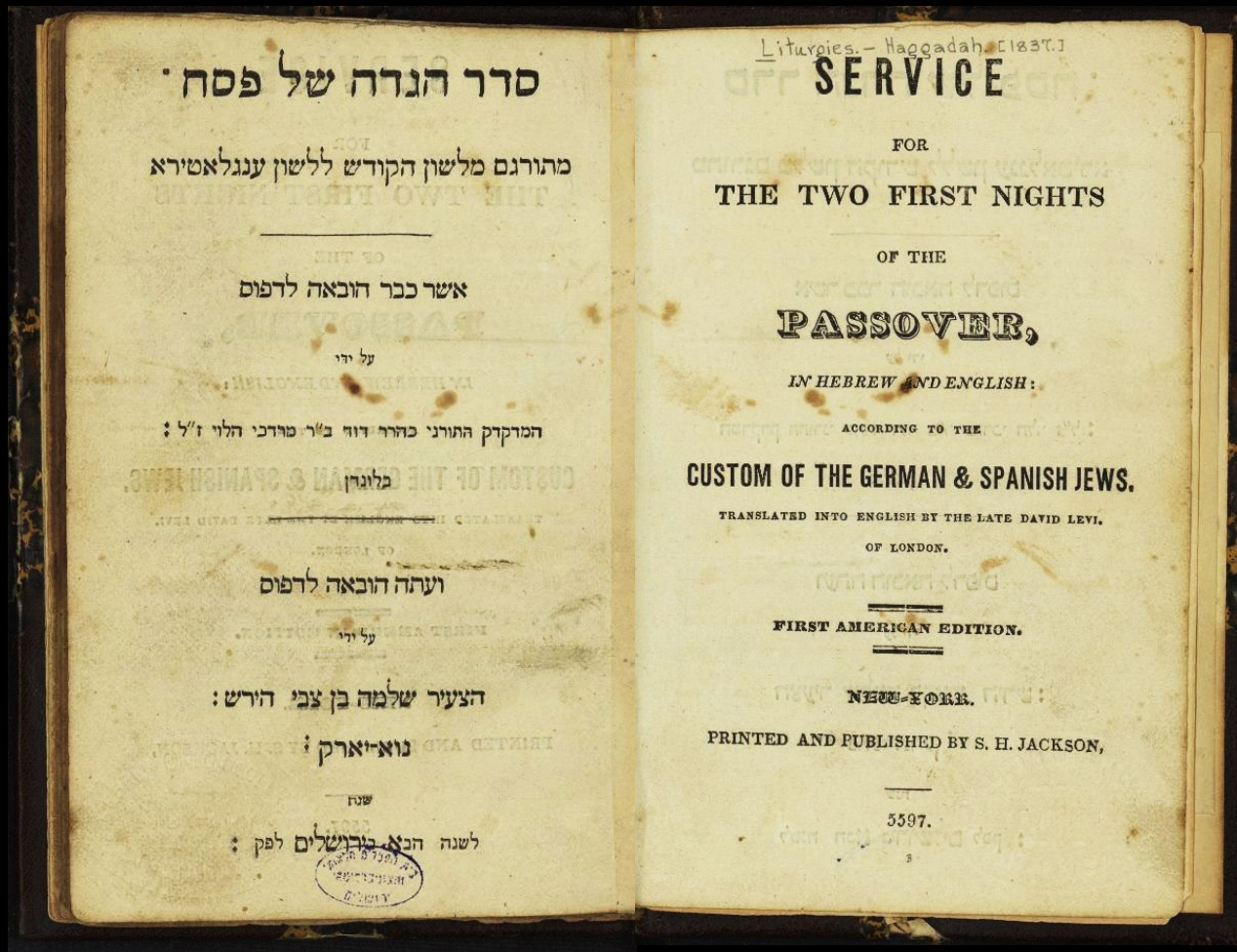
Torah in Motion, Pre-Pesach, 5786

Part I

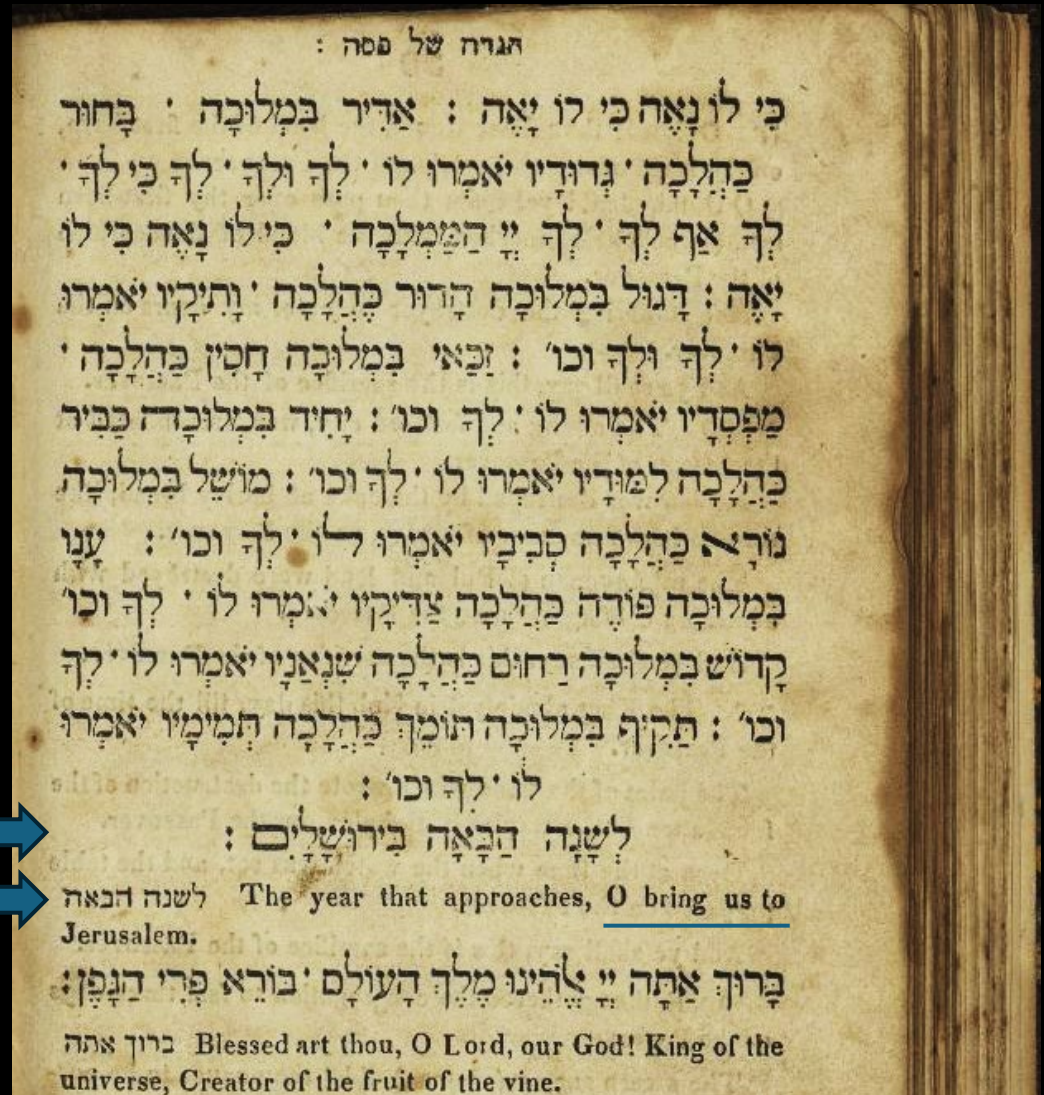
“Next Year in Jerusalem”

First
“American”
printed
Haggadah –
1837

SERVICE
for
THE TWO FIRST NIGHTS
of the
PASSOVER
in Hebrew and English
according to the
**CUSTOM OF THE GERMAN &
SPANISH JEWS**

First American Edition
1837

Professor Jonathan Sarna (Brandeis University)

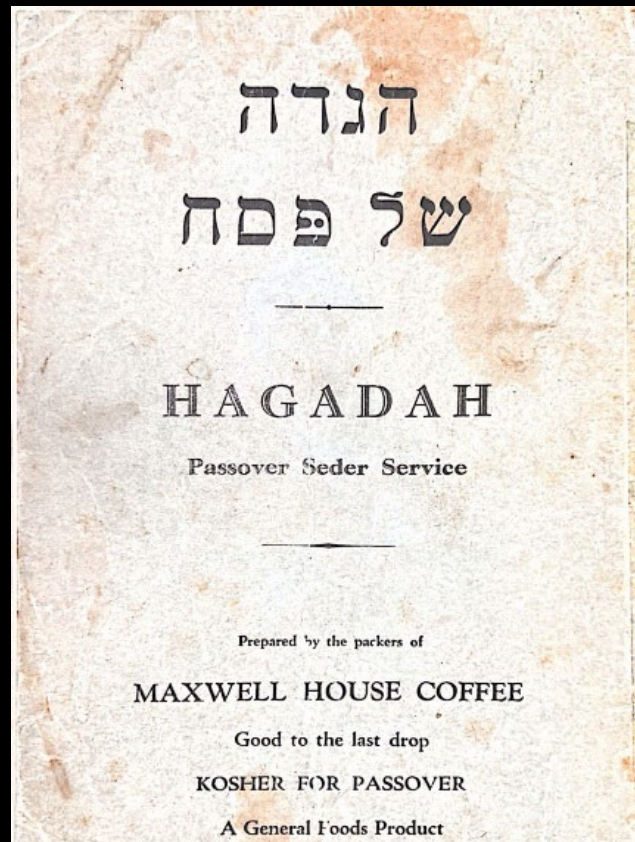
“The Transformation of Next Year in Jerusalem in the PostWar American Haggadah” 2024, Oxford University Press*

“For just over a century, the English-language phrase “Next Year in Jerusalem” appeared in no known American Haggadah. The Hebrew *leshanah haba’ah birushalayim* most often did appear, even sometimes in bold text, but its **standard, widely known translation remained taboo.**”

* Dr. Sarna is University Professor and the Joseph H. & Belle R. Braun Professor of American Jewish History at Brandeis University. Author or editor of more than thirty books on American Jewish history and life, including “Lincoln and the Jews”. He also studied at Merkaz Harav Kook, in Jerusalem!

Maxwell House Haggadah 1932 *

* "The most widely distributed Haggadah in history" (Sarna, *ibid*)

Drink
the original Passover coffee
MAXWELL HOUSE COFFEE

Good to the last drop

Full Flavor

Full Value

DRINK IT ALL YEAR 'ROUND

VITA-FRESH PROCESS assures you of full flavor and deliciousness. Not a trace of air remains in the can to cause loss of flavor or deterioration.

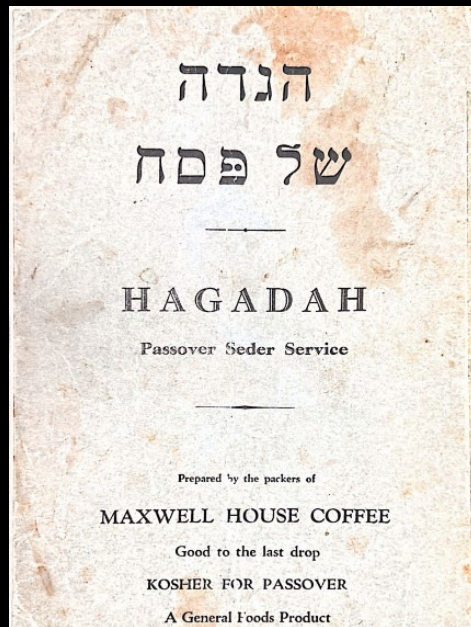
כשר של פסח

KOSHER FOR PASSOVER as certified by Rabbi Hersch Kohn of New York.

1932 PRINTED IN U.S.A.

Maxwell House Haggadah 1932

surely Thine, Thine, O Eternal, is the Sovereignty. To Him praise is becoming: To Him praise will always be becoming.

He is the Almighty in His kingdom, He is the upholder of the perfect, who say unto Him: Thine, and Thine only, Thine, yea Thine, Thine, surely Thine, Thine, O Eternal, is the Sovereignty. To Him praise is becoming: To Him praise will always be becoming.

The following year grant us to be in Jerusalem.

Blessed art thou, O Eternal, our God, King of the Universe, Creator of the fruit of the vine.

Drink the fourth cup of wine and say:

Blessed art thou, O Eternal, our God, King of the Universe, for the wine, and for the fruit of the vine, and for the produce of the field, and for that desirable, good, and spacious land which thou grantedst our ancestors to inherit, to eat of its fruit, and be satisfied with its goodness. Have compassion, O Eternal, our God, upon us, on Israel thy people, upon Jerusalem thy city, on Zion the residence of thy glory, and upon thy altar and thy temple; rebuild Jerusalem, thy holy city, speedily, in our days. (On Sabbath add: Be gracious to us and give us strength) and cheer us on this day of the feast of unleavened bread, for thou, O Eternal, our God, art good and beneficent unto all, and therefore do we give thanks unto thee for the land, and for the fruit of the vine. Blessed art thou, O Eternal, for the land, and for the fruit of the vine.

לך. לך אף לך. לך יי הממלכה: כי לו נאָה. כי לו יאָה:

תקוף במלוכה. תומך בהלכה. הממיוז ואמרד לו. לך ולך. לך פי לך. לך אף לך. לך יי הממלכה: כי לו נאָה. כי לו יאָה:

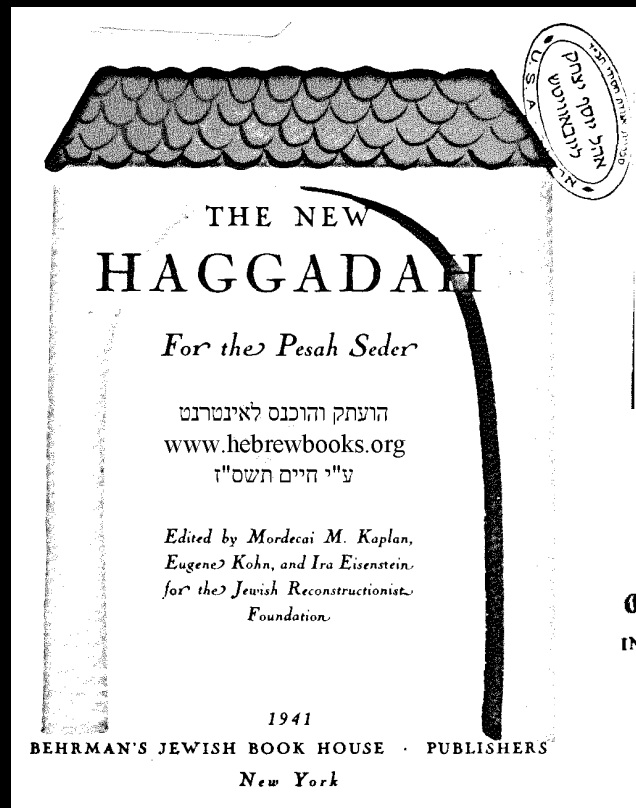
לשנה הבאה בירושלים:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם על הגפן ועל פרי הגפן ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה ועל תנובת השדה ורחמיך ורחמיך לאבותינו לאכל מפריה ולשבע מטובה. רחם יי אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מזבחתך ועל היכלך ובנה ירושלים עיר הקודש במהרה קמינו והעלנו לתוכה ושמתנו בבנינה, ונאכל מפריה ונשבע מטובה ונברך עליה בקדשה ובטהרה: (תראה ותחליצנו ביום השבת הזה) ושמתנו ביום חג המצות הזה: כי אתה יי טוב ומטיב לכל ונודה לך על הארץ ועל פרי הגפן. ברוך אתה יי על הארץ ועל פרי הגפן:

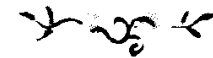
Acceptance of the divine Service. ברך

The New Haggadah, Mordecai Kaplan, 1941

“Orthodox and non-Orthodox thus agreed: ‘Next year in Jerusalem’ was too dangerous a sentiment for a haggadah to express in the vernacular. (Sarna, *ibid*)

All say in unison:
לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם
MAY THE COMING YEAR WITNESS THE REBUILD-
ING OF ZION AND THE REDEMPTION OF ISRAEL.

LA-SHANNAH HA-BA-AH

Slowly, like a trumpet call

La-shan-nah hab-ba-ah — bi = ru = sha =
= la = yim. La-shan = nah hab-ba = ah — bi =

NEXT YEAR
IN JERUSALEM

לְשָׁנָה הַבְּאֵה
בִּירוּשָׁלַיִם:

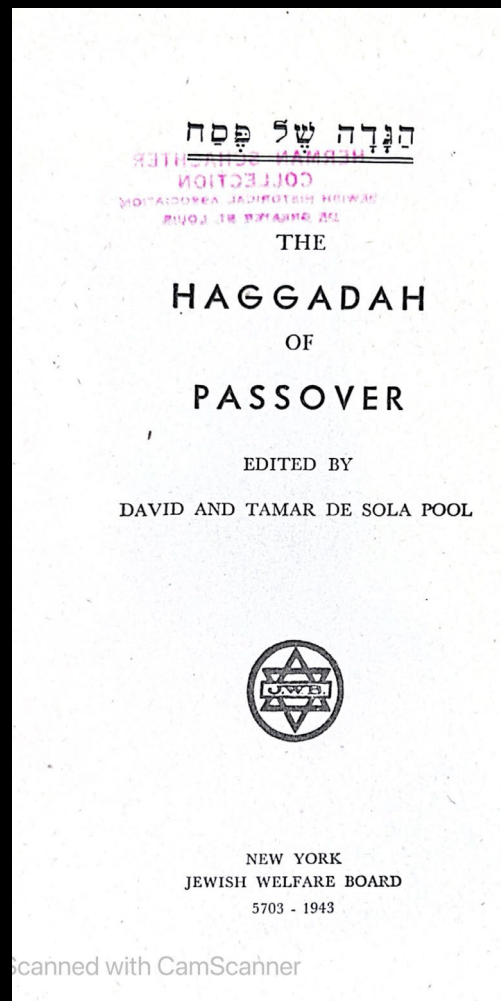

1934 “Haggadah: A New Edition”

(London Soncino Press) – “Roth-Nachshen Haggadah”

“De Sola
Pool”
Haggadah

Jewish
Welfare
Board, 1943

DEDICATION

The Haggadah contains the joyous ritual of instruction, worship and song through which Israel has ever celebrated its exodus from bondage to freedom. Though that exodus occurred over three thousand years ago, no memory is more strongly imbedded in the Jewish consciousness than the story here told and lived anew in every generation. The Passover Festival of Freedom has never been observed more poignantly than today, when we are struggling to preserve freedom for man.

The United States is "a new nation, conceived in liberty and dedicated to the proposition that all men are created equal." The Jewish men in its armed forces find doubled inspiration in the time-hallowed recital of the traditional Haggadah. It is to them that is dedicated this volume of beloved and familiar Hebrew with its interpretive English translation. May it bring to them together with sweet associations of home and hearth, the renewed thrill and the indomitable strength born of that ideal of liberty which lives so intensely in every fibre of the American Jew.

COMMITTEE ON ARMY AND NAVY
RELIGIOUS ACTIVITIES,
JEWISH WELFARE BOARD.

“De Sola
Pool”
Haggadah

Jewish
Welfare
Board, 1943

CLOSING LINES

Brought to its end is our paschal repast,
All its requirements now are complete.
This was our privilege blessed from the past;
This may the future in freedom repeat.
Lord who dost dwell in the heavens sublime,
Cause us to flourish as grass of the field.
Oh, be Thy people redeemed in our time,
In freedom to sing and Zion to build.

Next year in Jerusalem!

The Haggadah, the meal, the blessings and hymns are now completed. But custom bids one linger at the table for the following hymns, and folk ditties for the children

On the first night

“AND IT CAME TO PASS AT MIDNIGHT”

How many the marvels which Thou hast wrought
Yet crowning them all is the Passover
Full victory came unto Abraham

at midnight!
at midnight.
at midnight.

גְּרָזָה

הַסֵּפֶר סְדוּר פֶּסַח כְּהִלְכָתוֹ בְּכָל־מִשְׁפָּטוֹ וְחֻקָּתוֹ:
כְּאֲשֶׁר זָכִינוּ לְסִדֵּר אוֹתוֹ בֵּן נֹכַח לְעֲשׂוֹתוֹ:
וְדָ שׁוֹכֵן מְעוֹנָה קוֹמֵם קֹהֵל מִי מְנַה:
קָרֵב וְהֵל גִּטְעֵי כְנֵה פְדוּיִם לְצִיּוֹן בְּרִנָּה:

לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלָיִם:

The Haggadah, the meal, the blessing and hymns are now completed. But custom bids one linger at the table for the following hymns, and folk ditties for the children

On the first night

וּבְכֵן וַיְהִי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה:

אָז רַב גָּסִים הַפְּלֵאָה בְּלֵילָה
בְּרֵאשׁ אֲשֶׁמֹרֶת זֶה הַקֵּילָה
גַּר צָדֵק וְצַחֲתוֹ כְּנַחֲלֵק לוֹ לַיְלָה
וַיְהִי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה:

If members of the Armed Forces of the United States could officially celebrate Passover with a haggadah proclaiming ‘Next year in Jerusalem,’ the exclamation’s admissibility could scarcely be doubted... (Sarna, ibid)

H A T I K V A H

(For music and transliteration see page viii)

פֶּל־עוֹד בְּלֵב פְּנִימָה

נִפְשׁ יִהוּדִי הוֹמָה

וּלְפָאֲמֵי מוֹרָח קִדְיָמָה

עֵינֵינוּ לְצִיּוֹן צוֹפִיָּה:

עוֹד לֹא אֲבָדָה תִּקְוַתֵּנוּ

הַתְּקוּהָה הַנּוֹשָׁנָה

לְשׁוֹב לְאַרְצֵנוּ אֲבוֹתֵינוּ

לְעִיר בְּהָ דָּוִד חֲנָה:

שְׁמַעוּ אֲחֵי בְּאַרְצוֹת נוּדִי

אֵת קוֹל אֶחָד חוֹנֵינוּ

כִּי רַק עִם אֶחְרוֹן הַיְהוּדִי

גַּם אֶחְרִית תִּקְוַתֵּנוּ:

עוֹד לֹא אֲבָדָה תִּקְוַתֵּנוּ

הַתְּקוּהָה הַנּוֹשָׁנָה

לְשׁוֹב לְאַרְצֵנוּ אֲבוֹתֵינוּ

לְעִיר בְּהָ דָּוִד חֲנָה:

THE STAR-SPANGLED BANNER

Oh, say, can you see, by the dawn's early light,
 What so proudly we hailed at the twilight's last gleaming,
 Whose broad stripes and bright stars, through the perilous fight,
 O'er the ramparts we watched, were so gallantly streaming?
 And the rockets' red glare, the bombs bursting in air,
 Gave proof through the night that our flag was still there.
 Oh, say, does that star-spangled banner yet wave
 O'er the land of the free and the home of the brave?

On the shore dimly seen through the mists of the deep,
 Where the foe's haughty host in dread silence reposes,
 What is that which the breeze, o'er the towering steep,
 As it fitfully blows, half conceals, half discloses?
 Now it catches the gleam of the morning's first beam,
 In full glory reflected, now shines on the stream.
 'Tis the star-spangled banner! oh, long may it wave
 O'er the land of the free and the home of the brave!

Oh, thus, be it ever when freemen shall stand
 Between their loved homes and wild war's desolation;
 Blest with vict'ry and peace, may the heav'n-rescued land
 Praise the Pow'r that hath made and preserved us a nation!
 Then conquer we must, when our cause it is just,
 And this be our motto: "In God is our trust!"
 And the star-spangled banner in triumph shall wave
 O'er the land of the free and the home of the brave.

AMERICA

My country, 'tis of thee,
 Sweet land of liberty,
 Of thee I sing;
 Land where my fathers died,
 Land of the pilgrims' pride,
 From every mountain side
 Let freedom ring.

My native country, thee,
 Land of the noble free,
 Thy name I love;
 I love thy rocks and rills,
 Thy woods and templed hills;
 My heart with rapture thrills,
 Like that above.

Let music swell the breeze,
 And ring from all the trees
 Sweet freedom's song;
 Let mortal tongues awake,
 Let all that breathe partake,
 Let rocks their silence break,
 The sound prolong.

Our fathers' God, to Thee,
 Author of liberty,
 To Thee we sing;
 Long may our land be bright,
 With freedom's holy light,
 Protect us by Thy might,
 Great God, our King!

“De Sola
 Pool”
 Haggadah
 Jewish
 Welfare
 Board, 1943

1949 – Regelson / Shulsinger Haggadah

to be sated with its good. Have pity, Lord, our God, on Israel thy people, and on Jerusalem, thy city, and on Zion, the dwelling-place of thy glory, and on thine altar, and on thy Temple. And build thou Jerusalem, the city of holiness, speedily in our days and bring us up into its midst; and gladden us in its upbuilding, that we may eat of its fruit and be sated with its good, and bless thee thereon in holiness and purity. (*On Sabbath, say: And be it thy will to strengthen us on this Sabbath-day.*) And gladden us on this day of the Festival of Matzoth. For thou art the Lord, who art good and dost good unto all. And we thank thee for the land and for the fruit of the vine. Blessed art thou, Lord, for the land and for the fruit of the vine.

ACCEPTED

ENDED THE ACT of the Pesach night, Each law and custom kept aright: As we've lived to do it without a stain, God grant we do it time and again. Pure One, Dweller in height august, Raise up the folk of countless dust! Soon lead the stem-shoots of thy ward, Redeemed and singing, Zionward.

NEXT YEAR IN JERUSALEM!

On the night of the second Seder, the counting of the Omer begins, and is continued nightly thereafter for forty-nine days till the Festival of Shavuoth.

Blessed art thou, Lord, our God, King of the Universe, who hast sanctified us with thy commandments and hast commanded us concerning the counting of the Omer.

Today is the first day of the Omer.

מפריה ולשבוץ מטובה. רחם נא יי אלהינו על ישראל עמך, ועל ירושלים עירך, ועל ציון משכן כבודך, ועל מזבחתך ועל היקלך. ובנה ירושלים עיר הקודש במהרה בזמנינו. והצלנו לתוכה ושמחנו ובנינה ונאכל מפריה ונשבע מטובה ונברכה עליה בקדשה ובטהרה. (בשבת: ורצה והתקיימו ביום השבת הנך) ושמחנו ביום חג המצות הנך, כי אתה יי טוב ומיטיב לכל; ונודה לך על הארץ ועל פרי הנקף. ברוך אתה יי על הארץ ועל פרי הנקף.

נְרֻצָּה

חֶסֶל סְדוּר פֶּסַח פְּהִלְכָתוּ, כָּכֵל מִשְׁפָּטוֹ וְחֻקָּתוֹ. כְּאֲשֶׁר וְזָכִינוּ לְסִדֵּר אוֹתוֹ, בֶּן נֹכַח לְעִשׂוֹתוֹ. וְךָ שׁוֹכֵן מֵעוֹנָה, קוֹמֵם קֹהֵל עֲדַת מִי מְנֶה. בְּקִרְוֹב נֶהַל נִטְעֵי כְנָה, פְּדוּיִם לְצִיּוֹן בְּרֻנָּה.

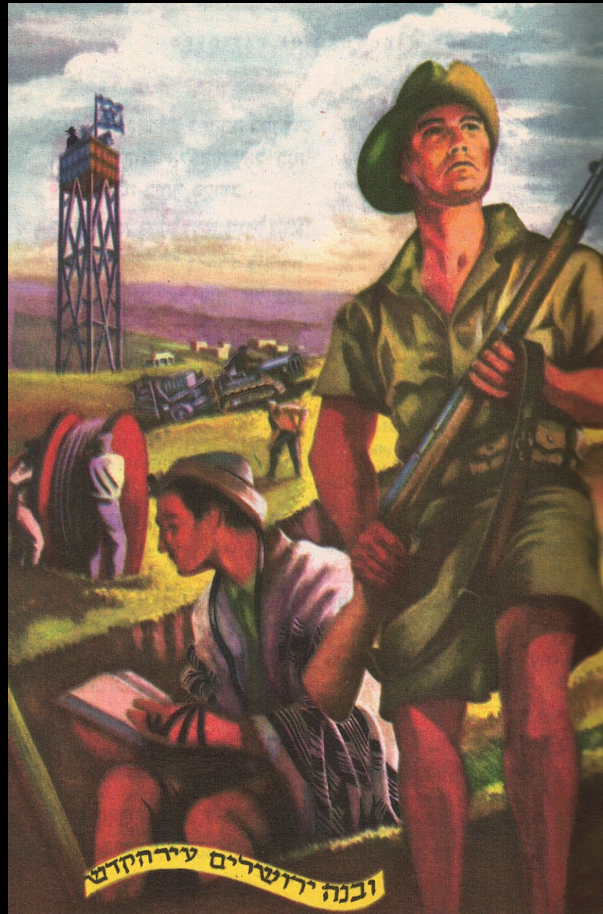
לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם.

On the night of the second Seder, the counting of the Omer begins, and is continued nightly thereafter for forty-nine days till the Festival of Shavuoth.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הַעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוֵּנוּ עַל סְפִירַת הָעֹמֶר.

הַיּוֹם יוֹם אֶחָד בְּעֹמֶר.

1949 – Regelson / Shulsinger Haggadah

one moment—childlessness and widow-
hood—didst thou bring to Utsith-Aram on
Passover: May thy hand be strong, thy
right hand exalted, always as on the sancti-
fication-night of the Festival of Passover.
AND YE SHALL SAY: A FEAST OF PASSOVER.

**BECAUSE, FOR HIM IT IS SEEMLY,
FOR HIM IT IS MEET.**

Mighty in royalty, chosen of right
—his legions say to him:

*"To thee, yea, to thee; to thee,
surely to thee; to thee, truly to thee;
to thee, God, kingship belongeth."
Because, for Him it is seemly, for
Him it is meet.*

Distinguished in royalty, glorious
of right—his faithful say to him:
"To thee," etc.

Pure in royalty, firm of right—his
courtiers say to him: "To thee," etc.

Single in royalty, mighty of right
—his adepts say to him: "To thee,"
etc.

Ruling in royalty, feared of right
his surrounders say to him: "To
thee," etc.

Humble in royalty, redeeming of
right—his just ones say to him: "To
thee," etc.

Holy in royalty, merciful of right
—his angels say to him: "To thee,"
etc.

Powerful in royalty, sustaining of
right—his innocent say to him:

*"To thee, yea, to thee; to thee,
surely to thee; to thee, truly to thee;
to thee, God, kingship belongeth."
Because, for Him it is seemly, for
Him it is meet.*

בפסח, ששתי אלה רגע תביא לעוצת
בפסח, תעזו יחד תרום ימינה כלי
התקדש חג פסח, נאמרתם נבח פסח.

כי לו נאה, כי לו יאה

אדיר במלוכה, בחור בהלכה, גיודיו
יאמרו לו:

לה ולה, לה כי לה, לה אף לה, לה
?? הממלכה. כי לו נאה, כי לו יאה.

דגול במלוכה, הדור בהלכה, ומיגיו
יאמרו לו: לה ולה...

נבאי במלוכה, חסין בהלכה, טפסריו
יאמרו לו: לה ולה...

חיד במלוכה, כביר בהלכה, למוגיו
יאמרו לו: לה ולה...

מושל במלוכה, נורא בהלכה, סביקיו
יאמרו לו: לה ולה...

עניו במלוכה, פודה בהלכה, צדיקיו
יאמרו לו: לה ולה...

קדוש במלוכה, רחום בהלכה, שנאניו
יאמרו לו: לה ולה...

תקוף במלוכה, תומך בהלכה, תמימי
יאמרו לו:

לה ולה, לה כי לה, לה אף לה, לה
?? הממלכה. כי לו נאה, כי לו יאה.

1953 –
Birnbaum
Haggadah

THE PASSOVER
HAGGADAH

Translated and Annotated

by

PHILIP BIRNBAUM

HEBREW PUBLISHING COMPANY
NEW YORK

וּבִטְהַרְתָּהּ. (רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ בְיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, וְשִׂמְחֵנוּ בְיוֹם
חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה. כִּי אַתָּה, יְיָ, טוֹב וּמְטִיב לְכָל, וְנוֹדֶה לְךָ עַל
הָאָרֶץ וְעַל פְּרֵי הַתְּבָאֵי. כְּרוּץ אַתָּה, יְיָ, עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרֵי הַתְּבָאֵי.)

נִרְצָה

חֲסֵל סְדוּר פֶּסַח בְּהַלְבָּתוֹ,
בְּכָל מִשְׁפָּטוֹ וְחֻקָּתוֹ;
כַּאֲשֶׁר זָכִינוּ לְסִדֵּר אוֹתוֹ,
בְּן נִזְכָּה לַעֲשׂוֹתוֹ.
וְךָ שׂוֹכֵן מַעֲוֵנָה,
קוֹמֵם קְהַל עַדְתְּ מִי מְנָה;
בְּקָרוֹב נִהַל נְטַעֵי בְּנֵיךָ,
פְּרוּיִם לְצִיּוֹן בְּרִנָּה.
לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם.

סְפִירַת הָעֹמֶר

יְרוּשָׁלַיִם

מֵעַל פְּסַגַּת הַר הַצּוֹפִים, שְׁלוֹם לְךָ יְרוּשָׁלַיִם;
מֵעַל פְּסַגַּת הַר הַצּוֹפִים, אֲשַׁתְּחִנֶּה לְךָ אֲפָיִם.

מֵאַה דוֹרוֹת חֲלָמֹתַי עָלֶיךָ,
לְזָבוֹת לְרְאוֹת בְּאוֹר פְּנֵיךָ.

יְרוּשָׁלַיִם, יְרוּשָׁלַיִם, הָאֵירִי פְּנֵיךָ לְבָנֶךָ;
יְרוּשָׁלַיִם, יְרוּשָׁלַיִם, מִחֲרָבוֹתֶיךָ אֲבָנֶךָ.

מֵעַל פְּסַגַּת הַר הַצּוֹפִים, שְׁלוֹם לְךָ יְרוּשָׁלַיִם;
אֲלֵפֵי גוֹלִים מִקְצוֹת כָּל תְּבֵל, נוֹשְׂאִים אֶלְיֶךָ עֵינָיִם.
בְּאֲלֵפֵי בְרָכוֹת הָיִי בְרוּכָה,
מִקְדָּשׁ מְלֶךְ עִיר מְלוּכָה.

יְרוּשָׁלַיִם, יְרוּשָׁלַיִם, אֲנִי לֹא אֶזְוֶה מִפְּנֵי;
יְרוּשָׁלַיִם, יְרוּשָׁלַיִם, יָבֵא הַמְּשִׁיחַ, יָבֵא.

הַתְּקִינָה

כָּל עוֹד בְּלִבְבְּךָ פְּנִימָה
נִפְשׁ יְהוּדֵי הוֹמְיָה,
וְלִפְנֵי אֲתֵי מִזְרַח קְדִימָה
עֵינֶיךָ לְצִיּוֹן צוֹפִיָה—

עוֹד לֹא אֲבָרָה תְּקַנְתָּנוּ,
הַתְּקִינָה בַת שְׁנוֹת אֲלָפִים,
לְהִיוֹת עִם חֲפְשֵׁי בְּאֶרֶצְנוּ,
בְּאֶרֶץ צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם.

pleased to strengthen us on this Sabbath day and) grant us joy on this Festival of Unleavened Bread. For thou, O Lord, art good and beneficent to all; we thank thee for the land and the fruit of the vine. Blessed art thou, O Lord, for the land and the fruit of the vine.

CLOSING PRAYER

The Seder now ends according to rule,
Complete in all detail, custom and law.
Just as we were favored to arrange it,
So may we be granted to perform it.
O Pure One who art in the heights above,
Make us a countless people once again.
Speedily guide thou Israel redeemed,
To the land of Zion with joyful song.

NEXT YEAR IN JERUSALEM

COUNTING THE OMER

On the second night of Pesah:

1950 – Rav
Menachem
Kasher

1978 – Natan Sharansky's Trial

“For more than two thousand years the Jewish people, my people, have been dispersed. But wherever they are, wherever Jews are found, every year they have repeated, ‘**Next year in Jerusalem.**’ Now, when I am further than ever from my people, from Avital, facing many arduous years of imprisonment, I say, turning to my people, my Avital, ‘**Next year in Jerusalem.**’

Now I turn to you, the court, who were required to confirm a predetermined sentence: To you I have nothing to say.”

Part II

לשנה הבאה בירושלים

שבלי הלקט – ר' צדקיה בן אברהם (13th Cent.)

Some explain: After we have mentioned the matter of **Pesach**, we must also mention words of consolation to broaden the heart of those who recite the Haggadah. That is to say: even though we are now in exile and in servitude, and we cannot perform the Pesach offering properly, nevertheless the Omnipresent has already promised us that He will take us out from servitude to freedom—from this exile—and settle us in the Land of Israel as in former times.

May it be Your will, Lord our God, to fulfill His promise for us in this very year, so that the Pesach of the coming year will be celebrated in Jerusalem.

הא שתא הכא לשתא דאתיא בארעא
דישראל בני חורין. יש מפרשין ואחרי
שהזכרנו ענין פסח צריכין אנו להזכיר
דברי נחמות להרחיב לב אומרין
ההגדה כלומר אע"פ שאנו עתה בגלות
ובעבדות ואין אנו יכולין לעשות פסח
כראוי כבר הבטיחנו המקום להוציאנו
מעבדות לחרות מן הגלות הזה
להשיבנו בא"י כבראשונה. יהי רצון
מלפניך ה' אלהינו לקיים לנו הבטחתו
בשנה הזאת שנעשה פסח של שנה
הבאה בירושלים

* **R. Zedakiah ben R. Avraham Ha-Rofe** (ca 1210-1275) -- Born in Rome. Studied in Germany. Recorded customs and collected halachic rulings of French and German Torah scholars.*

"לשנה הבאה בירושלים"

- ~~משנה~~
- ~~תלמוד וירושלמי~~
- ~~תלמוד בבלי~~
- ~~ספרות המדרש~~
- ~~ספרות הגאונים~~
- ~~נוסח הגדה של הרמב"ם~~

יוצר לשבת הגדול, ר' יוסף אבן אביתור*

(10th Century)

“With strength like a mighty one He will strike, with a right-handed wave / He will gather His scattered ones from those who prolong the affliction. / “Thus the Lord will again set His hand a second time.” (based on Isaiah 11:11)

“The pure of heart who hope for His greatness / with joyful song He will lead them to the dwelling of His sanctuary / “There all the house of Israel together shall serve Him.” (based on Ezekiel 20:40)

A wondrous hand shall be raised / to gladden a weary nation - **in Jerusalem, next year.”**

תְּקִיף כְּחַשׁ תְּנוּפֹת יְמִנִית / קְנוֹת פְּזוּרָיו מִמְּאָרֵיכִי
מֵעֵבִית / כֵּן יוֹסִיף אֶ-דְּנִי יְדוֹ שְׁנִית. (ע"פ ישעיהו יא יא)

תְּמִימֵי לֵב הַמֵּיחָלִים לְגָדְלוֹ / בְּרִנָּה יִנְהַלֵּם לְמַעוֹן
הַיְכָלוֹ / שָׁם יַעֲבֹדוּהוּ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל כְּלָה. (ע"פ
יחזקאל כ מ)

תָּרוּם יָד מִפְּלָאָה / לְשִׂמְחַת אִם נִהְלָאָה / בִּירוּשָׁלַיִם
לְשָׁנָה הַבָּאָה.

Isaiah 11:11

And it shall come to pass on that day, that Hashem will set His hand again the second time to recover the remnant of His people that shall remain from Assyria, and from Egypt, and from Pathros, and from Cush, and from Elam, and from Shinar, and from Hamath, and from the islands of the sea

ישעיהו יא:יא

וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יוֹסִיף אֶ-דְּנִי שְׁנִית יְדוֹ לְקְנוֹת
אֶת-שְׂאֵר עַמּוֹ אֲשֶׁר יִשְׂאָר מֵאֲשׁוּר וּמִמִּצְרַיִם
וּמִפְּתוּרֹס וּמִכּוּשׁ וּמֵעִלָּם וּמִשִּׁנְעָר וּמִחַמַּת וּמֵאֲזַיִת
הַיָּם:

Yechekel 20:40

For in My holy mountain, in the mountain of the height of Israel, says Hashem Elokim, 'there shall all the house of Israel, all of them, serve Me in the land. There I will accept them, and there I will require your offerings, and the first fruits of your offerings, with all your holy things.

יחזקאל כ:מ

כִּי בְהֵרֶ-קִדְשִׁי בְּהָרוּ מְרוֹם יִשְׂרָאֵל נֹאֵם אֲדֹנָי יְקוֹק שָׁמַיִם
יַעֲבֹדֵנִי כָּל-בֵּית יִשְׂרָאֵל כְּלָה בְּאֶרֶץ שָׁמַיִם אֶרְצֵם
וְשָׁם אֲדַרְוֶשׁ אֶת-תְּרוּמַתְיָכֶם וְאֶת-רֵאשִׁית מִשְׂאוֹתֵיכֶם
בְּכָל-קִדְשֵׁיכֶם:

Joseph ibn Abitur - ~10th century, Spanish rabbi, a student of Moses ben Hanoch. prestigious Spanish family from the city of Mérida. Great Torah scholar and *paytan* of note. Wrote commentary on Tanach in Hebrew.

ידידיך מאמש 11th Century

ר' יצחק בן יהודה אבן גיאת

Isaac ben Judah ibn Ghayyat (1030/1038–1089), Biblical commentator, codifier of Jewish law, philosopher, and liturgical poet from al-Andalus. He was born and lived in the town of Lucena in the Taifa of Granada, where he headed a rabbinic academy. He died in Cordoba.

המסירה: Cambridge, University Library, T-S Collection, H 5, 54

<--> \$ אחרת לנעילה. #לחן# "אשר לו ים" וג'. ליהודה בן גיאת.\$

המסירה: London, British Library, 613

- ש' 1 < ידידיך מאמש. חין ותפלה סדרו.
ש' 2 < ובסליח' חטאתם. (ממך): <לך את23> נפשם (מכרו): <מסרו23>.
ש' 3 < ענה אותם ברחמיך. אשר מעולם גברו.
ש' 4 < תִּזְכֶּנּוּ לשנים רבות. תענו ותעתרו.
ש' 5 < המפליא מפעליו. צור ישראל קדושו.
ש' 6 < תן לשביר (במפעליו): <למעליו23>. לא ירים אֶת ראשו.
ש' 7 < שכר כפור כי אליו. הוא נושא את נפשו.
ש' 8 < סלח ליראים נְדָּבְרוּ. ביום אשר שברו.
תזכו.
ש' 9 < ודל בא להודות ממחר. על סכלו אשר סכל.
ש' 10 < אל טובך יהי נוהר. על משתה ועל מאכל.
ש' 11 < ובא השמש וטהר. ואחר יאכל.
ש' 12 < ותשליך עונות גברו. בעינות תהום ויסכרו.
תזכו.
ש' 13 < דלנו מחטאה. יושב בשמים.
ש' 14 < כבוא השמש קראה. לבאי באש ובמים.
ש' 15 < לְשָׁנָה הַבֹּאֶה. בירושלם.
ש' 16 < וזדים בכם גערו. מארץ ינערו.
תזכו.
ש' 17 < העתר נָא ורוצה. לקרוא לְעִמּוּסִיךְ.
ש' 18 < לך אכול ושתה בדיצה. לְחִמְךָ ועסיסך.
ש' 19 < כי כבר רצה. הָאֱלֹהִים מְעִשִׁיךְ.
ש' 20 < רָאָה חיים אֲשֶׁר שִׁפְרוּ. ומרוב לא יספרו.
תזכו.
ש' 21 < קרא טוב נָא לְדֹל מוֹעֵד. אשורו מְצַהֲרִים.
ש' 22 < צֵא מְחַטָּאִים רוֹעֵד. ומרוע כְּפִים.
ש' 23 < כְּבּוֹא הַשֶּׁמֶשׁ מוֹעֵד. צֵאתךָ ממצרים.
ש' 24 < חֲדָה כִּי אוֹתָךְ אֲשֶׁרוּ. דְּבָרִים לְפָנָיו (ו) כשרו.
תזכו.

אלו לא ידעו את ענין ה
מלאו הוא יתא ממצרים
שם והנה לבנה ביום הה
היה לאמר בעבור זה
עשה יי ל בני אתי ממצרים
לא אתינתו אל
הקנה מלך אלא
את אתנו אל עמכם
שם ואתו הוויא משום
למש חבא אתנו לית
לע אתה יי אשר נטע

להתקמה וגם ענה לא
עשו להם
מרה זה שאנו אומרים
אבלו על
שום מה על שום שמורה
המצרים את חיי אבותינו
במצרים שם ומרה את
חיהם בעמדה קשה בחומר
ובלבעם ובכל עבודה כשהו
את כל עבודתם אשר עשה
עבורם בהם כפרד

בתנו העול ויקר העם
וישתחו
מצה זה שאנו אומרים
על שום מה על
שום שלא הספיק בעמדת
של אבותינו להחמיץ עד
שנגזה עליהם מלך מלכו
המלכים הקמה ואלו שם
ויאמו את הכעק אשר הוה
הוויא ממצרים עונות מ
מישה כל לא חמוץ כי גרשו
ממצרים ולא יכלו להתק

כל שלא אומר שלשה
דברים אלו בפסח לא יצא
ידי חוסטו אלו הו פסח
מצה ומרה פסח שהו
אבותינו אבלו כומץ על
שבת המקדש קיים על
שום מה על שום שפסחו
המקום על כתי אבותינו
במצרים שם ואמרתם זמן
פסח הוא לית אשר פסחו
על בתי בני ישראל במצרים
כנצו את מצרים יאת בה

“Birds’ Head Haggadah”
Circa 1300
Mainz, Germany

Wikipedia: “The Birds’ Head Haggadah”

The oldest surviving illuminated Ashkenazi Passover Haggadah. The Jewish characters are dressed in medieval German-Jewish clothing, and the pointed "Jewish hat" mandated by the Church beginning in the 13th century is seen on Jewish leaders and teachers, including Moses. Yet while the Jewish characters all have human bodies, and some also have human hair and beards, and wear helmets or women's snoods, their faces are those of "sharp-beaked and sharp-eyed birds". A large beak occupies the place where the nose and mouth should be.

The faces of non-Jewish characters, in contrast – such as Pharaoh and the ancient Egyptians – and non-human characters such as angels, the sun, and the moon, are blank or blurred.

A prevalent theory for the use of bird rather than human faces is the illustrator's attempt to circumvent the Jews' Second Commandment's prohibition against making a graven image, in the tradition of Jewish aniconism.

FIGURE 3
 “Fully accoutered” male bird-headed figure, with hair, ears, and *Judenhut*, washing his hands. Birds' Head Haggadah, fol. 5v (detail)

FIGURE 3

“Fully accoutered” male bird-headed figure, with hair, ears, and *Judenhut*, washing his hands. Birds' Head Haggadah, fol. 5v (detail)

Marc Michael Epstein - *Skies of Parchment, Seas of Ink: Jewish Illuminated Manuscripts*, 2015.

“WHAT KIND OF BIRD? The figures depicted in the Birds' Head Haggadah are not birds but composite creatures. Even their heads are composite, blending in most cases the beaked profile of a bird with a beard and pointed mammalian ears. One creature in the medieval bestiary is configured in exactly this fashion. That animal is the griffin, a composite of lion and eagle...”

Professor of Religion and Visual Culture on the Mackie M. Paschall (1899) and Norman Davis Chair at Vassar College. PhD in Religious Studies at Yale University. He completed much of his graduate research at the Hebrew University of Jerusalem.

כי יבנה בית
 ירושלים

תקיה במדוכה תמים

בהלכה תמימים יאמרו

לדוד לדביר לדביר

לדביר המלכה

שעה הבאה

ברושלים

ברוך אתה יי אלהי מלך

העולם בורא פרי הגפן

[Small, faint handwritten text in a medieval script, likely a commentary or gloss on the main text.]

13th Century

Sefer Ha-Minhagim – R. Avraham Hildik Customs of the Seder Night

They pour the fourth cup and say “*Pour out Your wrath upon the nations...*” until “*...who have not called upon [Your Name].*” Then they recite Hallel Ha-Gadol... *Nishmat...* “*Vayehi Baḥatzi Ha-Layla,*” and “*Va’amartem Zevah Pesach,*” and “*Ki Lo Na’eh,*” and “Next year in Jerusalem.”

Then he recites the blessing “Ha-Gafen” and drinks the fourth cup....

ספר המנהגים – ר' אברהם חילדיק מנהגי ליל הסדר

ומוזגין כוס רביעי ואומר 'שפוך חמתך על הגויים' עד 'לא קראו', ואומר הלל הגדול... נשמת... ויהי בחצי הלילה, ואמרתם זבח פסח, כי לו נאה, לשנה הבאה בירושלים, ויברך בפ"ה ושותה כוס רביעי...

15th Century

Sefer Haminhagim (R. Isaac Tyrnau)

“They drink most of a revi'it while reclining... And they say ‘Next year in Jerusalem,’ and ‘The order is completed’ (*Chasal Siddur*), etc.

Then they sing ‘Adir Hu—May He build His House,’ etc.”

ספר המנהגים (ר' יצחק טירנא) ליל הסדר

ושותין רוב רביעית בהסיבה ומברך אחריו... ואומרים לשנה הבאה בירושלים וחסל סידור וכו'. אדיר הוא יבנה ביתו וכו'.

R. Abraham Hildik was born c. 1240 in Bohemia. He had ties with R. Meir (Maharam) of Rothenburg and with R. Abraham b"r Azriel, author of the Arugot haBosem and may have been the disciple of R. Yaacov of Magdenberg.

R. Isaac Tyrnau lived in Austria during the 14th and 15th centuries. He wrote about a book on customs (Sefer Ha - Minhagim), especially those pertaining to prayer and the synagogue.

לקט יושר – ר' יוסף מן משה

15th Century

It is customary to say at the completion of the Seder: “Next year in Jerusalem!” After that they say: “Adir Hu—May He build His House soon, speedily in our days. Amen, amen, selah.”

This is what is said in Austria: “The order of the Pesach service is completed according to its law, according to all its ordinances and statutes. Just as we have merited to arrange it, so may we merit to perform it. Pure One who dwells in the habitation on high - raise up the congregation whom none can number; speedily to Zion the planted shoots of the firm root, and the redeemed shall come to Zion with song.”

חלק א (אורח חיים) עמוד צד-צה

כלומר רגילין לומר בחסלת הסדר לשנה הבאה
בירושלם וגם אח"כ אומר אדיר הוא יבנה ביתו
בקרב במהרה בימינו אמן אמן סלה.
זה אמרי' באושטריך: חסל סידור פסח כהלכתו,
ככל משפטו וחקתו, כאשר זכינו לסדר אותו כן
נזכה לעשותו. זך שוכן מעונה, קומם קהל מי
מנה, מהר לציון נטעי כנה ופדויים לציון ברנה.

Rabbi Joseph ben Moses – (1423-1490) - born Hoechstadt, Bavaria, studied under Rabbi Jacob Weil, Rabbi Judah Mintz, and Rabbi Joseph Colon, although his principal teacher was **Rabbi Israel Isserlein** the תרומת הדשן. לקט יושר includes biographical material on Rabbi Isserlein, and is a compendium of vignettes, notes, customs, responsa, etc., about his beloved teacher.

תרומת הדשן - ר' ישראל איסרלין

With regard to your question about making Aliyah to the Holy Land and to the Holy City (may it be speedily rebuilt) – as to whether it is a mitzvah at this time – even if one is learned: Regrettably, since we do not have groups of young people and learning there, you should know that it is certainly praiseworthy and laudable to live in the Holy Land and how much more so in the Holy City – both in regard to the next world and to this world... However we have heard ... that it is difficult to earn one's livelihood there and great is the wickedness of the Ishmaelites. Therefore [anyone intending to go to Palestine] should weigh his physical state and financial means and choose his path with fear of God and the observance of Mitzvot – for what more can we do?

פסקים וכתבים (ח"ב) סי' פ"ח

ומה שכתבת לי עוד מעלייתך לארץ צבי ולעיר הקדש שיבנה במהרה בימינו אי מצוה הוא עתה אפי' ת"ח הואיל ואין לנו בעונות קבוץ בחורים ות"ת לשם. דע לך דבודאי שבח גדול ומעלה יש לו לאדם הדר בא"י וכ"ש בעיר הקדש לתועלת לעה"ב וגם לעה"ז. אמנם שמענו... כי המזונות דחוקים ומצומצמים לשם מאד והרווחים קשים מי יוכל לעמוד בכל זה מלבד גודל רשעת הישמעאלים אשר לשם לכן כל איש ישער בעצמו בהשגת גופו וממונו באיזה דרך יוכל לעמוד ביראת השם ובשמור מצותיו כי זה כל האדם:

R. Israel ben Petachyah Isserlein (1390-1460) – b. Regensburg, Germany. Chief rabbi of Vienna - Neustadt, Austria. Considered the Torah leader of his generation, and questions from far and wide were referred to him. His decisions served as an important source for halachic practice among Ashkenazic Jewry, and many of these decisions were codified in R. Joseph Caro's Shulchan Aruch and in the Rema. Famous student - **R. Joseph ben Moses**, author of **Leket Yosher**, which describes his customs, practices, style of learning and rulings.

Letter from Isaac Zarfati of Turkey to Jews of Austria & Germany (1454)

I have heard of the afflictions, more bitter than death, that have befallen our brethren in Germany -- of the tyrannical laws, the compulsory baptisms and the banishments, which are of daily occurrence. I am told that when they flee from one place a yet harder fate befalls them in another. I hear an insolent people raising its voice in fury against a faithful remnant living among them; I see its hand uplifted to smite my brethren. On all sides I learn of anguish of soul and torment of body; of daily exactions levied by merciless oppressors. The clergy and the monks, false priests that they are, rise up against the unhappy people of God and say: 'Let us pursue them even unto destruction; let the name of Israel be no more known among men.'

... they have made law that every Jew found upon a Christian ship bound for the East shall be flung into the sea.

Alas! How evil are the people of God in Germany entreated; how sadly is their strength departed! They are driven hither and thither, and they are pursued even unto death. The sword of the oppressor ever hangs over their heads; they are flung into the devouring flames, into swift-flowing rivers and into foul swamps.

*Brothers and teachers, friends and acquaintances! I, Isaac Zarfati, though I spring from a French stock, yet I was born in Germany, and sat there at the feet of my esteemed teachers. **I proclaim to you that Turkey is a land wherein nothing is lacking, and where, if you will, all shall yet be well with you. The way to the Holy Land lies open to you through turkey...***

*And now, seeing all these things, **O Israel, wherefore sleepest thou? Arise! and leave this accursed land forever.** [Ps. XLIV. 23]*

Psalm 44

(23) No, but for Your sake are we killed all day; we are regarded as sheep for the slaughter. (24) Awake, why do you sleep, Hashem? Arouse Yourself, do not cast us off forever.

תהלים מז

(כג) כִּי־עָלִידָה הֲרַגְנוּ כָּל־הַיּוֹם נַחֲשָׁבְנוּ כְּצֹאן טְבָחָה :
(כד) עֲוֹרָה לָמָּה תִישָׁן אַ־דָּנִי הִקִּיצָה אֶל־תִּזְנֶנָּה
לְנִצָּח :

הא לחמא עניא... לשנה הבאה בירושלים!

Ha Lachma Anya... we speak to him in the language to which they were accustomed, namely Aramaic, which was the language spoken in Babylonia. Therefore this first section of the Haggadah is written in Aramaic more than the rest of the Haggadah, so that the child will understand. Nevertheless, the final line of the passage is in Hebrew, namely: “Next year free people”, **because that is the way children commonly speak: “Next year in Jerusalem, free people.”**

רשב"ץ (ר' שמעון בן צמח דורן (15th Cent.)
[הא לחמא עניא וכו']... ומדברים לו בלשון
שהורגלו בו והוא לשון ארמית שהיו מדברים בו
בבבל... ע"כ באה פיסקא זו הראשונה שבהגדה
בלשון ארמית יותר מכל ההגדה כדי שיבין
התינוק ואין בכל זאת הפיסקא לשון הקדש כי
אם השנה הבאה בני חורין כי כן לשון התינוקות
לעולם לשנה הבאה בירושלים ובני חורין:

“Ha lachma anya di achalu avhatana be'ar'a de-Mitzrayim, hashta hacha, leshanah haba'ah biYerushalayim.” *“This is the bread of affliction that our fathers ate in the land of Egypt. Now we are here; next year in Jerusalem.”*

מטה משה (ר' משה מט) (16th Century)
הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא
דמצרים, השתא הכא לשנה הבאה בירושלם.
ואין צריך להסיר לא הביצה ולא הבשר.

Rabbi Simeon ben Tzemach Duran (Rashbatz) (1361-1444) – B. Majorca, but forced to flee in 1391 in the wake of anti-Jewish riots. Settled in Algiers. After passing of the ריב"ש he succeeded him as chief rabbi and head of בית דין of Algiers.

R. Moshe son of R. Avraham Matt (1551-1606), Poland. Student of the Maharshal. In 1581 appointed first rabbi of the city of Belz in Galicia, where he built a yeshiva. Later served as rabbi of Apta and Cracow. He was a member of the Council of Four Lands.

הא לחמא עניא... לשנה הבאה בירושלים!

“Now, next year in Jerusalem — now we are slaves, next year free people.” As it is written: “Zion shall be redeemed with justice, and her captives with righteousness” (Isaiah 1:27). That is to say: first Zion will be redeemed, and afterwards her captives. Therefore it says first: “**Next year in Jerusalem**” referring to the return to Jerusalem. After that it says: “Next year free people” — this refers to the redemption of Israel. And this is said now in order to comfort the poor, by saying that all of us are presently equal: “Now we are here, now we are slaves, ”but next year we will be in **Jerusalem and free people**.

הגר"א – הא לחמא עניא (18th Century)
השתא לשנה הבאה בירושלם - השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין – פירוש: דכתיב ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה (ישעיהו א':כ"ז), כלומר בתחילה תפדה ציון ואחר כך ושביה, לכך אמר בתחילה לשנה הבאה בירושלם היא גאולה לירושלים, ואחר זה לשנה הבאה בני חורין היא גאולה לישראל. ואמר זה עתה למען ינחם העניים באומרם שכולנו עכשיו שוין, השתא הכא ועבדי, ולשנה הבאה בירושלים ובני חורין.

R. Elijah ben R. Shlomo Zalman of Vilna (The “Gaon” of Vilna, Gra) – 1720-1797. Considered the greatest Torah scholar of recent generations. The Gaon never accepted an official rabbinical or communal position, but always occupied himself with learning Torah with great diligence.

Attempted to immigrate to the Land of Israel. On his way, he wrote a letter in Yiddish to his family from the city of Koenigsburg, called אגרת הגר"א. For unknown reasons, he gave up this venture, but his students returned to Israel after his death and reestablished the Ashkenazic presence here.

The Gra left behind a tremendous literary repository including a commentary on the Bible, annotations and elucidations on most Tannaitic works and on the Shulchan Aruch.

הא לחמא עניא... לשנה הבאה בירושלים!

דבר יעקב (ב"ב הקדמה)

We open the Passover Haggadah with the words: “Next year in the Land of Israel,” and we conclude the Haggadah with the words: “Next year in rebuilt Jerusalem.” This is not merely a prayer or a request, but rather it is part of the faith in the Exodus from Egypt, as the prophet said: **“As in the days of your going out from the land of Egypt, I will show him wonders.”** (Micah 7:15)

פותחים את ההגדה של פסח במילים לשנה הבאה בארעא דישראל, ומסיימים ההגדה במילים לשנה הבאה בירושלים הבנויה. אין זו רק תפילה ובקשה, אלא זה חלק מהאמונה ביציאת מצרים, כמאמר הנביא [מיכה ז - טו] כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.

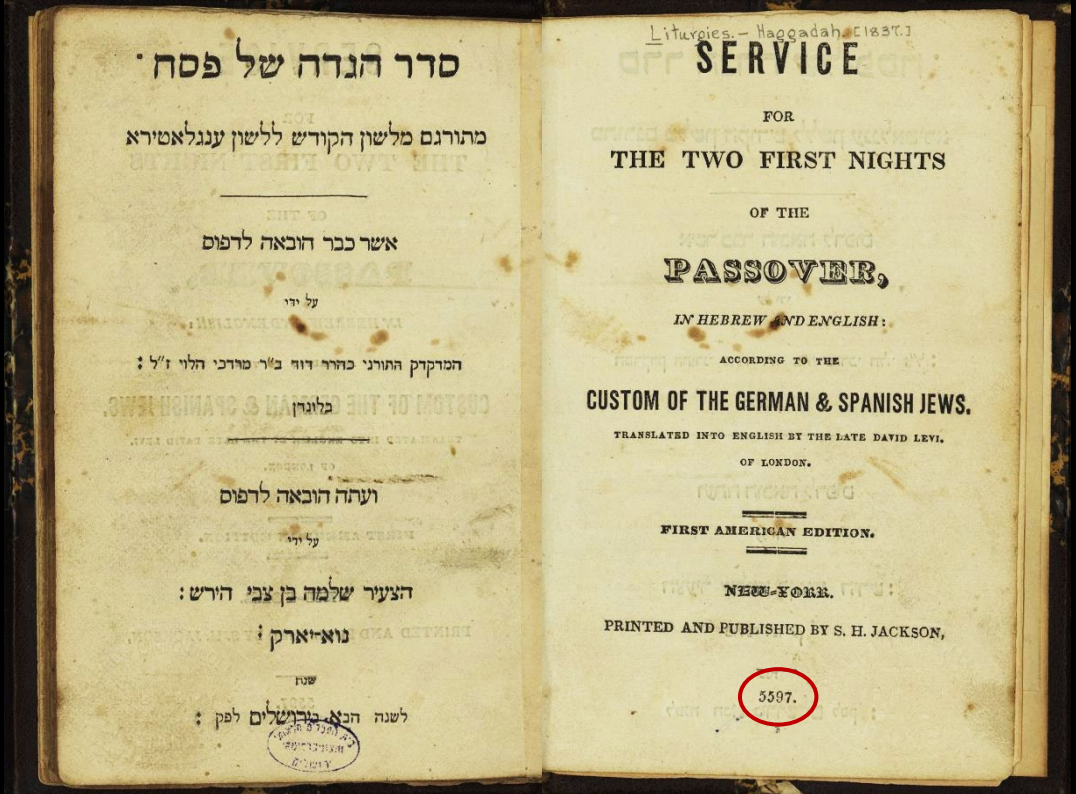
Rav Yaakov ben Rav Dov Ze'ev Shteinhaus was born in England, 5709 (1949) and moved to Israel as a child. He studied in the Kol Torah Yeshivah in Yerushalayim, and later in the Ponevezhe Yeshivah in Bnei Brak. Later, he taught for many years in Kol Torah.

נרצה – פיוטי סיום הסדר

- ויהי בחצי הלילה – הפייטן "ינאי" (תחילת ימי הראשונים)
- ואמרתם זבח פסח – תלמידו של ינאי, ר' אלעזר הקליר
- כי לו נאה - מאה ה'13
- אדיר הוא – מאה ה'14

"לשנה הבאה בירושלים"

First American Haggadah
1837 = 5597

הצעיר שלמה בן צבי הירש :
נוא-יארק :
שנת
לשנה ה'ת"ת ב'תש"ל לפק :

Seder
Plate –
JDC 1948

